

Araştırma Makalesi

Azer Dadashov'un piyano eserlerinde tür sorununun çözüm yolları

Ilhama Khankishiyeva Khankishi¹

Bakü Müzik Akademisi, Bakü, Azerbaycan

Makale Bilgisi

Geliş: 29 Ekim 2022
Kabul: 15 Aralık 2022
Online Yayın: 30 Aralık 2022

Anahtar Kelimeler

Azer Dadashov
Azerbaycan piyano müziği
Dans
Dizi
Konser
Ritim
Tür
Üslup

2822-3195 / © 2022 TM
Genç Bilge Yayıncılık tarafından
yayınlanmakta olup, açık erişim,
CC BY-NC-ND lisansına sahiptir.

Öz

Azerbaycan bestecilerinin piyano yaratıcılığı 20. yüzyılın başlarında şekillenmiş ve zengin bir miras oluşturmuştur. Azer Dadashov, renkli türlerin temsil ettiği bu mirasın oluşmasında rol oynayan bestecilerden biridir. Besteci, tüm müzik türlerine hitap ederek modern Azerbaycan müziğinin parlak sayfalarını yansıtan yaratıcı bir ustalık sergilemiştir. Piyano müziği, A. Dadashov'un yaratıcılığında özel bir yere sahiptir ve bu enstrüman için çeşitli türlerde irili ufaklı eserlerle temsil edilmektedir. Piyano ve orkestra için konçertolardan büyük piyeslere, küçük piyano minyatürleri ve serileri burada bulunabilir. Besteci bestelediği her eserde tür, biçim, içerik, müzik dilinin özellikleri, halk yaratıcılığında kullanım konularına özgün bir tavır sergiliyor. A. Dadashov'un piyano müziğinde tür sorunu farklı şekillerde çözülür. Burada klasik türün karakteristik yönleri, modern müzikteki güncel üsluplardan etkilenmekte ve halk yaratıcılığında kaynaklanan yeni çizgilerle zenginleştirilmektedir. A. Dadashov'un piyano eserlerinde konser, poem, minyatür, sonatin, prelüd, füg, postlüd gibi türler yeni bir anlam kazanıyor. Minyatür türünün baskınlığı, romantik geleneklerin etkisiyle bir bağ oluşturur. Özellikle halk yaratıcılığında dans türünün somutlaşması çeşitli etkenlerin yardımıyla gerçekleşir. Aynı zamanda, dans ve ritim tandemi ana yeri alır ve A. Dadashov'un müzik dilinin ana kriteri olur. Dans faktörü, bağımsız bir tür, programatik bir kriter ve müzik dilinin bir unsuru olarak hareket eder. Bestecinin bütün bir serisi halk danslarından kaynaklanan minyatürlerden oluşurken, diğer piyeslerde de çeşitli danslara özgü ritim-tonlamalar belirgindir.

Makaleye atıf için

Khankishi, I.K. (2022). Azer Dadashov'un piyano eserlerinde tür sorununun çözüm yolları. *Türk Müziği*, 2(2), 77-87. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10706962>

Giriş

Azerbaycan beste okulunun parlak yüzlerinden biri olan, Hümay Ödülü sahibi, Halk Sanatçısı, profesör, öğretmen ve halk figürü, yetenekli besteci Azer Dadashov, müzik camiasının her zaman ilgi odağındadır. Bestecinin zengin ve kapsamlı yaratıcı mirası, modern Azerbaycan müzik kültürünün değerli bir temsilcisidir ve geniş bir araştırma alanı olarak ilgilidir. A. Dadashov'un yaratıcılığının çeşitli alanlarında ilginç araştırma çalışmalarının yazılması tesadüf değildir ve bu süreç halen devam etmektedir. Çünkü her zaman yeni eserleriyle müzik camiasının beğenisini kazanan besteci, kendisi üzerinde çalışarak sürekli kendini aramaktadır. Yaratılan her yeni eserde, dinleyiciyi düşündüren ve dikkat çeken konuların açılması, çağdaş insanı ilgilendiren evrensel sorunların yorumlanması, bu yaratıcı yolun izlenmesini ve araştırılmasını daha da gerekli kılmaktadır.

¹ Sorumlu Yazar: Ü.Hacıbeyli adına BMA'nın doktorantı, Azerbaycan Milli Konservatuvarı, Bakü, Azerbaycan. ilhama_72@yahoo.com ORCID: 00000-0003-0942-2552

Foto 1. Azer Dadaşov

A. Dadashov, "Elegy", 15 senfoni, "Lugubre ve Scherzo", "Pastoral süit", "Concertino", "Adagietto ve Scherzino", "Divertissement", sonatlar, çeşitli enstrümanlar için sonatinalar vb. üflemeli çalgılar beşlisi için "İçşehir", "Küçük Mugun'un Maceraları" çocuk operası, "Şarkı Fresk" bale minyatürü, "Fitne" balesi, 10'dan fazla kantat, şarkı ve romanslar, çeşitli içerikte koro eserleri, tiyatro gösterileri ve filmler için müzik Piyano ve oda orkestrası için üç konser, Poem'in yanı sıra "Atmacalar", "Çiçekçin", "Altı Prelüd", "Altı Hüzünlü Oyun" ve diğerleri dahil. minyatür serileri, tek-tek minyatürler vb. bestelemiştir. Hemen hemen tüm müzik türlerinde yazan ve yaratan besteci A. Dadashov'un piyano müziği, bir araştırma konusu olarak özellikle ilgi çekici ve önemlidir. Bu ilgi düzeyini belirleyen birkaç faktörü vurgulamak gerekir. A. Dadashov'un piyano yaratıcılığı, renkli görüntüler açısından zengin, çeşitli cilt ve türlerdeki müzik eserlerini içerir. Piyano ve orkestra için konçertolardan başlayarak en küçük formlarda yazılmış minyatürlere kadar burada değerli bir miras oluştu. Sunulan araştırmanın önem düzeyini belirleyen ana yönlerden biri, A. Dadashov'un piyano müziğinin ilk kez bir araştırma nesnesi olarak özel olarak geliştirilmiş olmasıdır. 20. yüzyılın ikinci yarısında başlayan ve ulusal piyano müziğinin önemli bir bölümünü oluşturan bu eserlerin araştırılması ve incelenmesi, hem bestecinin yaratıcılığının hem de icra sanatının gelişim yönlerinin aydınlatılması açısından önemlidir.

A. Dadashov'un yaratıcı mirası, daha önce de belirtildiği gibi, her zaman müzik camiasının ve araştırmacılarının odak noktası olmuştur. Eserlerinde geniş yer kaplayan senfonik müzik bu konuda daha çok çalışılmış ve bir takım monograflar oluşturulmuştur. Örnekler arasında N. Gulamova'nın "Besteci Azer Dadashov'un Senfonik Yaratıcılığına Genel Bakış" (Gulamova, 2006), N. Dadashova'nın 2012'de yayınlanan "Azer Dadashov'un senfonileri" (Dadashova, 2012) bulunmaktadır. Bestecinin oda-enstrümantal yaratıcılığı, M.Babayeva'nın bestecinin 1 sayılı piyano konçertosunun bir analizini yaptığı doktora tezinde (Babayeva, 2016) incelenmiştir. Yazarın "Azer Dadashov'un Müzikal Dünyası" (Babayeva, 2019) monografisi de 2019'da yayınlandı. Piyano müziğini irili ufaklı türlerde yaygın olarak uygulayan bestecinin eserleri özel bir araştırma nesnesi olarak incelenmemiş olsa da bazı bilimsel çalışmalarda bu konuya kısmen değinilmiştir. Bu açıdan Azerbaycan piyano sanatının icra ve beste yaratıcılığı bağlamında inceleyen araştırma bilimcisi T. Seyidov'un monografilerinden özellikle söz edilmelidir. "20. yüzyılın Azerbaycan piyano kültürü: pedagoji, icra ve kompozisyon yaratıcılığı" (Seyidov, 2016) ve "Azerbaycan müziği türlerinin gelişimi" (Seyidov, 1992) monografileri A. Dadashov'un çeşitli eserleri incelendi. U.Kazımova doktora tezinde A.Dadashov'un piyano sonatinlerine özellikle yer vermiştir (Kazımova, 2011). Kerimova, (2014) ve Huseynova, (2017) bestecinin dini konulu eserleri hakkında bilgi verdiler. Bahsedilen tüm araştırma çalışmaları, araştırmamda atıfta bulunulan ana kaynaklar arasındadır.

Araştırmanın Amacı

Sunulan araştırmanın temel amacı, besteci A. Dadashov'un piyano yaratıcılığını incelemek ve temel üslup özelliklerini ortaya çıkarmak, ulusal müzik sanatındaki yerini ve konumunu tespit etmek ve elde edilen sonuçları özetleyerek tür probleminin çözüm yollarını ortaya koymaktır. Araştırmanın temel amacı;

- Azer Dadashov'un piyano müziğinde kullandığı türleri ve bunların vücut bulma özelliklerini ortaya çıkarmaktır.

Araştırmanın alt amaçları ise;

- Dadashov'un piyano eserlerinin müzikal teorik analizini yapmak,
- Dadashov'un piyano eserlerinin tür ve biçim, içerik ve imge-fikir ile ilgili soruları netleştirmek,

- Dadashov'un piyano eserlerinin müzik dilinin belirli ifade araçlarının uygulanması açıklamak,
- A. Dadashov'un piyano eserlerinin analizinin sonuçlarına dayanarak, bestecinin bireysel üslup özelliklerini ve zamanın tipik müzik akımlarıyla bağlantısını ortaya çıkarmak,
- A. Dadashov'un piyano eserlerinde ortaya çıkan ana özellikler ile bestecinin tüm yaratıcılığına ve sadece piyano müziğine özgü olanların sınıflandırılması, Azerbaycan ulusal müzik sanatının ana gelişme eğilimleri ile ilişkisinin belirlenmek,
- A. Dadashov'un piyano eserlerinde tür probleminin çözüm yollarını belirlemek ve icra konularına bakmaktır.

Yöntem

Bestecinin genel yaratıcılığının ve özellikle piyano müziğinin Azerbaycan kültüründeki yerini ve konumunu belirlemek için, eserlerin çözümlenmesi sırasında müzikal-teorik ve üslup özelliklerini ortaya koyabilmek için tarihsel ve teorik-karşılaştırmalı yöntemlerden yararlandım.

Araştırma Modeli

Sunulan araştırmada besteci Azer Dadashov'un piyano yaratıcılığı araştırma nesnesi olarak seçilmiş ve burada yer alan eserler doğrudan analiz ettim. Analizde sunulan örnekler mevcut çalışmalardan aldım ve gerekli kısımlar Sibelius yazılımı aracılığıyla sağladım. Analizden elde edilen sonuçlar bulgular bölümünde sundum.

Bulgular

Bu bölümde Azer Dadashov'un piyano eserleri ve direkt piyano konserleri, büyük hacimli konser eserleri ve piyano minyatür serileri incelenmiştir. Her türe ait örneklerin analizinin sonuçları sundum. En sonunda bu sonuçlara dayalı olarak bestecinin türün somutlaşmasıyla ilgili olarak gösterdiği temel üslup özellikleri sundum.

A. Dadashov'un Piyano Konserleri

Azer Dadashov'un piyano için yazdığı eserler, yaratıcılığıyla büyük ilgi görüyor. Burada küçük ve büyük hacimli eserlerden oluşan koleksiyon, her yaşa uygun bir repertuar seçimine olanak sağlıyor. Besteci, piyano ve orkestra için üç konçerto besteledi. İlk konser (Dadashov, 2013) 2004'te, ikinci konser (Dadashov, 2010a) 2009'da ve üçüncü konser (Dadashov, 2010b) 2010'da düzenlendi. Bu konçertoların ortak özelliği, her birinin piyano ve keman orkestrası için tasarlanmış olmasıdır. Bir diğer dikkat çeken husus ise birinci ve üçüncü konserlerin tek bölümlük, ikinci konserin ise üç bölümlük olmasıdır.

A. Dadashov, dünyaca ünlü piyanist, Fransız Yüksek Uluslararası Akademisi profesörü, onur sanatçısı Adila Aliyeva'nın isteğiyle, 2004 yılında ilk piyano konçertosunu besteledi. Konserin ilk icracısı Adila Aliyeva oldu. Bu konseri Halk Sanatçısı R. Abdullayev şefliğinde Finlandiya'nın Mikkala kentinde seslendirdi. Daha sonra bu konseri ünlü piyanistler Züleyha Bayramova (13 Ocak 2009, Azerbaycan Devlet Filarmoni Orkestrası, şef T. Goychayev), Murad Adigozelzadeh (23 Eylül 2019, U. Hacıbeyli XI Uluslararası Müzik Festivali, şef Fakhraddin Karimov) seslendirdi.

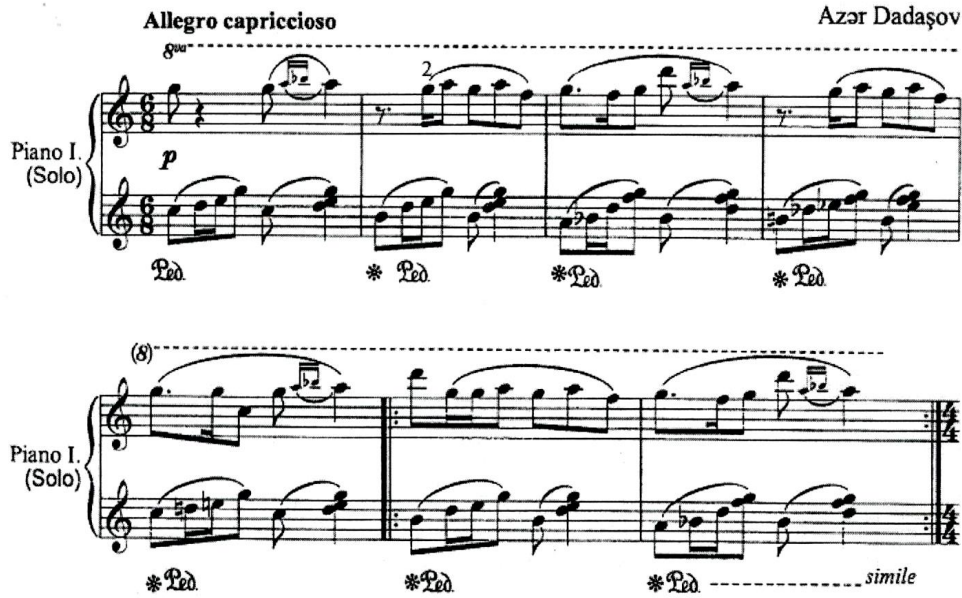
Foto 2. 2019 yılında Azerbaycanın Qabala kentinde düzenlenmiş Müzik Festivalinde pianoçu, halk artisti Murad Adigozelzadeh besteci Azer Dadaşov'un birinci piano konserini ifa etmişti. Festivalden afiş.

Öncelikle bestecinin üç konseri için de bu eserlerin aynı dönemin ürünü olduğu söylenebilir. Ancak bu konserlerin ilki ile diğer ikisi arasındaki üslup ve fikir farkı yadsınamaz. İlk konserde doğaçlama tarzı, sadece konserin müzik dilinde

değil, eserdeki karakterlerin vücut bulmasında da kendini gösterdi. Diğer iki konçerto yarışma amacıyla yazılmıştır ve burada öğretici yanı önemli bir olgudur. Ancak konçertoları biçim açısından gruplandırırken birinci ve üçüncü konçertolar bir, ikinci konçerto ise klasik üç bölümlü formda yazılır. Bestecinin tek parça form tercihi, romantik geleneklerin de etkisini içeriyor. Her üç konserde de A. Dadashov'un müzik diline özgü birtakım yönleri gözlemlenmek mümkündür. Halk müziğinin etkisi burada özellikle belirtilmelidir. Böylece birinci ve ikinci konserde besteci doğrudan halk müziği örneklerinden alıntılar şeklinde faydalanmakta, üçüncü konserde ise bu etki eserin melodik ve ritmik özelliklerinde kendini göstermektedir. Aynı zamanda her üç konserde de bestecinin müzik diline özgü caz unsurlarını duymak mümkündür. Piyano konserlerinde yer alan bir takım konuların bestecinin diğer piyano eserlerinde gözlemlenmesi, A. Dadashov'un yaratıcı üslubunun karakteristik bir özelliğidir. Konserlerde A. Dadashov'un "Hamd sena" ve "Lyric Piyesler" koleksiyonundan Cadence adlı minyatürün müzikal içeriği izleniyor. Dolayısıyla A. Dadashov'un konserleri, hem bestecinin piyano müziği için hem de enstrümantal konser türünün Azerbaycan'daki ilginç örnekleri olarak performans sanatının gelişimine etki eden eserlerdir.

Konser türüne özgü özelliklerin bir bölüm içinde tezahürü, bestecinin piyano ve keman orkestrası için Poem'ine de canlı bir şekilde yansır. A-B-C-A1-B1-Coda şeklinde sunulan poemde sonat formunun belirtileri açıkça ortaya konulmuştur. Özellikle C bölümünde hem A hem de B bölümlerine özgü tema ve motif geçişleri, bu bölümün bir detaylandırma bölümü karakterini almasıyla karakterize edilir. A1 ve B1, sonatın tekrarı gibi davranır. Eserin ikinci baskısında besteci, Poem'i konser türüne yaklaştıracak bir takım yönlerle zenginleştirmiştir. Buradan A. Dadashov'un tek bölümlük konserlerin biçim ve tür özelliklerini derinden hissettiği ve bu kriterler dahilinde oluşturduğu müzik bestelerinde özel yetenek ve ustalık gösterdiği sonucuna varabiliriz.

Eserlerinde türkü ve dansları alıntı olarak kullanma geleneği, Üzeyir Hacıbeyli'nin eserinden başlayarak bestecilik okulunun diğer temsilcileri tarafından da sürdürülmüştür. Bu alıntıların amacı ve kullanım şekli de yazara göre değişir. A. Dadashov'un piyano kreasyonlarında, "Chichekchin" minyatür serisi de dahil olmak üzere ilk piyano konçertosunda halk müziği türlerinin alıntılar şeklinde kullanımı görülebilir. İlk piyano dinletisi, esere özel bir hava katan solist tarafından seslendirilen "Qamerim" türküsünün söylenmesiyle başlar. Burada türküyü bestecinin piyano dinletisinde kullanma biçimlerinin üzerinde durdum. Öncelikle alıntı yöntemi dikkat çekiyor çünkü eser bir türküden bir bölümün bir solist tarafından söylenmesiyle başlıyor. Ancak, konunun yorumlanması burada bitmiyor. Azerbaycan bestecilerinin üslubuna özgü olan makam faktörünün rolü de bu eserde ön plana çıkmaktadır. Böylece piyano konserinde çalınan Qamerim türküsünün temelini oluşturan segah makam tonlamaları, parçanın müzik dilinin karakteristik bir unsuru olarak işlev görür. Aynı zamanda şarkının ve makamın imaj oluşturucu bir unsur olarak konumu ortaya çıkar. Eserde besteci Segah'ın tonlamalarını hem kendi adını taşıyan makama, işlevsel perde ve kadanslara dayalı türkü, hem de aynı isimli muğamın müzikal içeriği aracılığıyla aktarmıştır. Görüldüğü gibi besteci, konserin lirik yapısının makam göstergesi olan Segah muğamının imge-duygusal içeriğinden, vurgu tonlamaları ve işlevsel perdeler gibi anlatım araçlarından ustaca yararlanmışır. "Birçok Azerbaycanlı besteci, eserlerinde muğamların melodik, metro-ritmik özelliklerini somutlaştırmanın yanı sıra, sürekli olarak en çeşitli bestelerde bireysel somutlaşmanın yeni biçimlerini arıyor. Muğamın özelliklerini klasik ve modern yazı teknolojisi ile yaratıcı ve organik bir şekilde birleştiren bestecilerin melodik ve armonik dili oldukça zengindir" (Abdullayeva, 2014:120). C. Abdullayeva'nın Azerbaycan bestecileri tarafından muğam kullanma yöntemleri hakkındaki fikirleri, A. Dadashov'un piyano kreasyonlarına tam olarak uygulanabilir. İkinci piyano konçertosunda birinci bölümün ana teması "Heyrati" zarbi muğamı motiflerine dayanmaktadır.

Figür 1. Birinci piyano konçertosu, giriş

Konserlerin müzik dilinde dikkat çeken ilginç noktalardan biri de A. Dadashov'un ulusal tonlamaları caz unsurlarıyla zenginleştirme çabalarıyla ilgili. Bu yön her üç piyano konçertosunda da belirgindir. Ancak ilk konserde ulusal makam-tonlama faktörünün tezahürü daha belirgin bir şekilde kendini gösterir. İkinci konserde solistin improvize yeteneğine emanet edilen kadans bölümü (incelediğimiz performansta) caz tarzında kurgulanmıştır. A. Dadashov'un benzersiz yaklaşımı, analize dahil ettiğimiz ilk konserde türün karakteristik bir takım özelliklerini göstermektedir. Türün kompozisyon yapısının en çarpıcı ve tanımlayıcı yönü, genellikle solist ve orkestra arasındaki diyalog ve rekabetin ön plana çıkmasıdır. Ancak incelediğimiz konserde besteci bu ilkeyi reddediyor. Burada solistin konumu daha güçlü ve üstün bir karaktere sahipken, orkestra adeta bir eşlikçi gibi davranır. Kadansın yanı sıra konserde sadece solist tarafından icra edilen bir dizi virtüöz eser yer alıyor. Hatta giriş yaptıktan hemen sonra izlemek bile mümkün. "A. Dadashov'un enstrümantal konser türüne karşı tutumu oldukça benzersiz ve burada geleneksel çizgilerle birlikte yazarın özgürlüğü daha fazla dikkat çekiyor... Bestecinin konserlerini birleştiren tek şey, kompozisyonun özlü olması ve senfoni orkestrası yerine keman orkestrası kullanılması" (Babayeva, 2019:115).

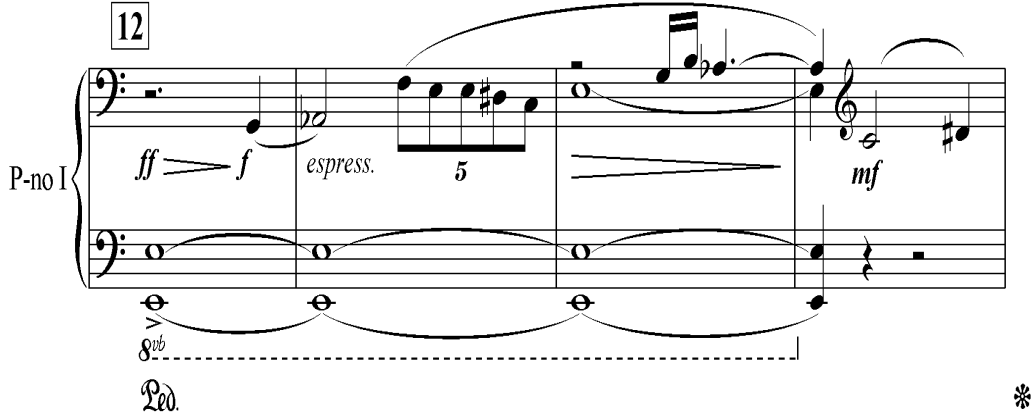
A.Dadashov'un Konser Piyeslerinde Türün Düzenlemesi

A. Dadashov'un piyano ve keman orkestrası için yazdığı "Poema", milli lider Haydar Aliyev'in 90. yıl dönümüne ithafen 2012 yılında yazılmıştır. 2013 yılında eser besteci tarafından yeniden düzenlendi ve müzik camiasının beğenisine sunuldu. Poemanın müzik dili ve konusu halk sanatından esinlenerek ilk piyano konçertosu ile olan yakınlığını ortaya koymaktadır. Ancak konçertodan farklı olarak besteci burada herhangi bir halk müziği örneği kullanmamıştır. "Romantik poema türüne olan ilgi, halk müziği kültüründe ulusal kaynaklar ile Avrupa türlerinin organik senteziyle açıklanmaktadır. Muğam ve poemanın tematik gelişme özellikleri, müzik malzemesinin anlatım türünün üstünlüğü, formun dinamizmi ile karakterize edilir" (Bayramov, 2005:302). Buna ek olarak, piyano performansına özgü sanatsal ve teknik ifade araçlarının yanı sıra enstrümanın tını, akustik ve kayıt yetenekleri şiirde canlı bir şekilde gösterilmiştir. Bestecinin akor tekniğine yaptığı özel vurgunun yanı sıra poemada (özellikle ikinci baskıda) parmak tekniğini gösteren bölümleri de yaygın olarak kullanması büyük ilgi görmektedir. Piyano için bestelenmiş Poemalar genellikle sonat senfonik serisinin yönleriyle birlikte bir miktar özgürlük gösterir. Bu özgürlük A. Dadashov'un (2012) poemasındaki bölümlerin dizilişinde kendini gösterir ve tekrarın ortaya çıkması onu sonat formuna daha da yakınlaştırır.

Figür 2. A. Dadaşov. Poema, Bölüm A (2012)

Enstrümantal konserlerin karakteristik özelliği olarak poemada bir kadans rolü oynayan bu bölüm, tamamen solist tarafından seslendirilen bir monolog olarak sunulmaktadır.

Figür 3. A. Dadashov (2012), Poema, bölüm C

Yapılan analizler, A. Dadashov'un Piyoano ve Keman Orkestrası için Poeması ve incelediğimiz diğeri bağımsız piyeslerin, türün geleneksel özelliklerini ve bestecinin bireysel üslubuna özgü benzersiz özelliklerini yansıttığını göstermektedir. Poemanın iki baskısı arasında gözlenen yazı üslubunun gelişimi, öncelikle müzik dilinin zenginleştirilmesinde, orkestral tını renklerinde, piyano tekniğinin doku açısından anlatımında, parlak renklerin elde edilmesinde, temaların figüratif anlatımında ve şiirsel anlatımda kendini gösterir.

A. Dadashov'un Piyoano Serileri

A. Dadashov'un piyano mirası, ulusal ve modern üslup özelliklerine sahip irili ufaklı türlerin zengin örneklerinden oluşmaktadır. Eşsiz ve yenilikçi müzik dili, alışılmamış tür ve form organizasyonu, orkestral tınların çeşitli renkleriyle zengin armonik dili, hem piyano ve orkestra için küçük minyatür ve konçertolarında hem de büyük ölçekli konser eserlerinde yer almaktadır. Ancak bestecinin piyano eserleri listesine bakıldığında burada minyatür türlerin hakim olduğunu görmek mümkündür. Piyano aralıkları iki gruba ayrılır: programsız ve programlı. Böylece, "Altı Minyatür" (1978), "Çiçekçin", "Atmacalar", "Altı Hüzünlü Piyes", "Lirik Piyesler" serileri programlı ve "Altı Prelüd", "Altı Minyatür" (1968) serileri programsız olarak bilinmektedir. Ayrıca programlı serilerde iki yöntemin uygulamasını da gözlemliyoruz. Böylece besteci hem genel seriye bir isim vererek hem de seri içindeki her bir minyatüre özel olarak isim vererek programlılık yaratır. Ortak bir isim altında birleşen seride, piyeslerin ortak bir fikir-imge altında birleşmesini gözlemliyoruz.

Figür 4. "Atmacalar" serisi, birinci piyes

Minyatürlerin isimlendirilmesiyle öne çıkan seride, farklı ruh hallerini somutlaştıran renkli görüntülerden oluşan bir koleksiyonla karşılaştım. Programsız serilerde belli bir tür dizilişini görmek mümkündür. Bunun bir örneği, bestecinin "Altı Minyatür" (1978) serisidir. "Çiçekçin" serisinde besteci genel bir başlık veriyor ve çocukların dünyasını yücelten minyatürlerin doğasını gözlemliyoruz ve "Atmacalar" serisinde her minyatürün belli bir duygusal içeriği var. "Lirik piyesler" serisinde, her minyatür belirli bir başlıkla bu sıraya yerleştirilir. 1978'de programlı seri olarak oluşturulan "Altı minyatür" de bu türdendir. Burada besteci, piyesleri türe özgü isimlerle adlandırır. Bu seriler, besteci A. Dadashov'un programlama konusuna çeşitli yaklaşımlarını somutlaştırıyor ve onda daha fazla romantizm gösteriyor.

Figür 5. A. Dadashov "Chichekchin" piyano serisi, birinci piyes

A. Dadashov'un piyano serisine baktıktan sonra, bu eserlerin öncelikle Azerbaycan piyano icrasının ve repertuarının zenginleşmesi açısından önemli olduğu sonucuna vardım. Her seri sadece bestecinin stiline ana özelliklerini yansıtmakla kalmaz, aynı zamanda bestecinin dünya müziğini ustaca kullandığını da açıkça gösterir. Öte yandan A. Dadashov, piyano serilerinde halk müziği türlerinin karakteristik melodi, ritim ve görüntü özelliklerine geniş ölçüde atıfta bulunur ve hatta bu tarzda bütün bir seri sunar ("Chichekchin" piyano serisi). Programlı ve programsız olarak gruplandığımız piyano serilerinde, bestecinin romantik bestecilerin yaratıcılığından kaynaklanan soruna farklı yaklaşımını gözlemledim.

A. Dadashov'un Piyano Eserlerinde Temel Üslup Ölçütleri ve Tür Sorununun Çözümü

Azerbaycan kompozisyon okulunun parlak başarılarını eserlerinde ustaca sergileyen ve eserleriyle açık örnekler sergileyen besteci Azer Dadashov, milli piyano müziği sanatına değerli eserler vermiştir. Kendine özgü estetik zevkini ve besteleme yeteneğini ortaya koyan bestecinin, yaratıcılığının her alanında olduğu gibi piyano için bestelediği eserler de bir takım üslup özellikleri ile karakterize edilir. Bu yönlerin bir kısmı A. Dadashov'un kişisel üslubundan kaynaklanırken, bir kısmı da sadece piyano eserlerinde görülmektedir. Hemen hemen tüm müzik türlerine başvurmuş olan bestecinin kişisel üslubu, modern dünya müziği kriterlerinin ulusal geleneklerle ustaca sentezlenmesinden doğan yönler bakımından zengindir. Onun müziğinde folklor türlerinin sade ve net melodi, ritim, nokta-tonlama özelliklerini duymak ve aynı zamanda caz veya dodekofoni, atonal ve dizi gibi tarzların uygulamalarını görmek mümkündür. En

önemli konu, A. Dadashov'un farklı müzikal fikirleri tek bir eserde birleştirmedeki ustalığıdır ki bu, piyano kreasyonlarında olduğu kadar vokal ve senfonik müziğinde de kendini açıkça göstermektedir. A. Dadashov'un piyano müziğinde yer alan birçok eserde multi-üslup faktörünü gözlemlemek mümkündür. Bu açıdan U. Kazımova'nın incelediği piyano sonatinaları parlak bir örnektir. Yazar, eserlerinde dodekofoni kullanımından, seri yazım tekniğinden bahseder ve bunu müzikal örneklerle gerekçelendirir: "Besteci bu sonatide geleneksel yazı ilkesini takip etmenin yanı sıra yarı seri teknik müzik yazımı yöntemini kullanmıştır" (Kazımova, 2011:133).

Foto 3. Azer Dadaşov'un 75 yıllık yubiley gecesini. Fotoda Azerbaycan Besteciler İttifakının sedri Firengiz Alizadeh ve Azer Dadaşov

Dadashov'un piyano eserlerinde üslubun somutlaşması, biçime bağlı olarak ilginç yönlerle sergilenmektedir. Bestecinin formun klasik sınırlarını açıkça göstermeyi tercih ettiğine dikkat edilmelidir. En küçük formdan (dönem) sonat senfonik serisine kadar, formun somutlaşması klasik bölünmelerin korunmasıyla kendini gösterir. Ancak temaların form içinde vücut bulması, alışılmışın dışında bestecinin yaratıcı hayal gücünün bir ürünü olarak sunulur. Örneğin üç parçalılık gösteren küçük ölçekli minyatürlerde besteci monotematik ilkeye (monotematizm) bağlı kalır, yani burada orta kısım aslında birinci bölümde başlayan temanın yeni bir dönüşümü veya devamı niteliğindedir. Görüntünün tek tematik karakterine, bestecinin piyano serisinde yer alan küçük minyatürlerde sıklıkla rastlanır. Bu bağlamda, "Altı Prelüd" (1966) serisindeki üçüncü, dördüncü, beşinci ve altıncı prelüdlere tipiktir. Bu durumun bestecinin oda müziğinde yer alan diğer türlerde de görüldüğünü not aldım. M.Babayeva, bestecinin kamera çalışmasına adanmış tez çalışmasında bundan bahseder: "... Sonat formunun özel yoğunluğu, iki temanın ana ve yardımcı bölümleri arasındaki kontrast eksikliği gibi yönler not edilebilir" (Babayeva, 2016:141).

Foto 4. 2017 yılında besteci Azer Dadaşov 70 yıllık yubiley gecesinde kendi bestelerini ifa ederken

Ritim faktörü, A. Dadashov'un müzik dilinde özel bir araştırma alanı olabilir. Bestecinin piyano müziğinde, ritim faktörünün parlak tezahürü, görüntü-duygusal içerik ve formun organizasyonunda bağımsız bir ifade aracının yanı sıra diğer birçok faktörün birliğinde ana faktör olarak hareket eder. Besteci, ritmin olanaklarını çok çeşitli şekillerde kullanarak renkli ve zengin müzikal tablolar yaratmayı başarmıştır. A. Dadashov'un müziğinde ritim faktörü genellikle halk müziği türleriyle ilişkilendirilir. Bu gerçek, piyano konçertolarından en küçük minyatürlere kadar kendini gösterir. Öncelikle milli dansın metro-ritim faktöründen bahsetmek gerekiyor. Bu özellik dans dışı türlerde bile kendini gösterir

ve deyim yerindeyse bestecinin müzikal düşüncesinin tipik yönlerinden biri olarak kendini göstermiştir. Bu, bazı ansambl minyatürlerinde vurmali çalgıların katılımıyla görülebilir. Örneğin, "Üç badem ve bir ceviz" süitinde, piyano ve vurmali çalgılar ansamblı alışılmadığıdır, ancak ritim faktörü aynı zamanda görüntü-duygusal içerik oluşturan bir ifade aracı görevi görür. Vurmali çalgıya karşı tutum, bestecinin "Yedi farklı vurmali çalgı çalan bir icracı için dört minyatür" adlı eserinde açıkça gösterilmiştir. Aynı durum senfonilerde de dikkat çeker. N. Dadashova bununla ilgili şunları not eder: "Bestecinin senfonilerinde ritmik dans arketiplerinin uygulanmasına ilişkin örnekler (Senfoni III'teki "Tarakema"nın ritmik yapısına referans; Senfoni IX'daki vurmali muğam "Heyrati"ye dayanarak, Senfoniler V ve X'teki ezan; V ve IX.) mevcuttur" (Safarova, 2020:305).

Sonuç

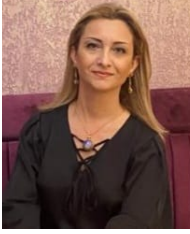
A. Dadashov'un piyano eserlerinin ana özelliklerinden biri, ulusal anın tonlamalarının, müzik dilinin modern stillerinin karakteristik ifade araçlarıyla sentezi ile ilgilidir. Bestecinin sonatinalarında, milli anların dizi yazı tekniği ile temasından doğan temaların uygulanması görülmektedir. Piyano eserlerinde ritim faktörü özel bir rol oynar ve sadece müzikal bir ifade aracı olarak değil, aynı zamanda görüntü oluşturma işlevine de sahiptir. Ritim unsuru, kendisini daha çok halk müziği türlerinden elde edilen ölçütlerle gösterir. Bu, ritmin türkü ve dans türü ile bağlantısından kaynaklanan ritmik varyasyon, poliritmik, ritmik kontrpuan, türe özgü özelliklerin yanı sıra tipik metro-ritmik yapıların uygulanmasıyla kendini gösterir. Özellikle, dans ve ritim tandemi, bestecinin ("Chichekchin") tüm piyano serisinin temelini oluşturdu. Bestecinin halk müziğine karşı benzersiz tavrında ritim faktörü özel bir öneme sahiptir. Ancak bunun yanı sıra besteci, türkü ve dansların müzikal içeriğinden alıntı olarak, tür ve makam-tonlama özelliklerini uygulama yönteminden yararlanmıştır. Bu gösterge, A. Dadashov'un eserinde Üzeyir Hacıbeyli geleneğinin devamı niteliğindedir. Ancak bestecinin müzik düşüncesinin, imge ve fikir dünyasının gelişim yönlerini takip eden bestecinin ait olduğu Garayev ekolünün etkisini hissetmemek mümkün değildir. Özellikle bestecinin modern müziğin yeniliklerine karşı duyarlı tutumu, dönemin evrensel sorunlarının eserlerine yansımaları, hemen her hücrelerinde vatanseverlik duygusuyla müzik eserleri yaratması A. Dadashov'un hocası seçkin besteci Gara Garayev'den örnek almasına açık bir örnektir. Bu nedenle, Azerbaycan kompozisyon ekolünün temel kriterlerine dayanan ve modern müzik sanatının kazanımlarından ustalıkla yararlanan A. Dadashov'un, müziğinde milli düşünceden kaynaklanan üslup özellikleri gösterdiğini rahatlıkla söyleyebilirim.

Böylece A. Dadashov'un piyano eserleri üzerinde yaptığımız incelemeler sonucunda şu sonuçlara ulaştım;

- Dadashov'un piyano müziği, yaratıcılığının önemli bir bölümünü kapsayan çeşitli türlerle temsil edilir;
- Besteci, büyük ölçekli konserlerden en küçük minyatürlere kadar piyano kreasyonlarında geniş ve zengin bir miras yarattı,
- Piyano eserlerini irili ufaklı, programlı ve programsız olarak farklı gruplara ayırmak mümkündür,
- Piyano müziğinde besteci halk müziği, tonlama, ritmik benzersizlik, tür özellikleri vb. yöntemlerden yararlanmıştır,
- A. Dadashov'un piyano eserleri, modern ve ulusal müzikal ifade araçları dahil olmak üzere çeşitli stillerin sentezi ile karakterize edilir,
- Formun klasik düzenlemesine ek olarak, piyano eserleri monotonluk, monotematizm, tını ve dinamik renklerle kontrastın sağlanması, duygusal renk görülmektedir,
- Yaratıcılığının farklı dönemlerinde, besteci tekrar tekrar belirli temalara döner ve onları ya oldukları gibi ya da farklı bir biçimde sunar,
- A. Dadashov'un piyano müziği, modern Azerbaycan piyano sanatının gelişmesinde özel bir öneme sahiptir ve parlak sayfalarından biridir.

Böylece A. Dadashov'un yaratıcılığı ve onun önemli bir parçası olan piyano eserleri, 20. yüzyılın ikinci yarısında ve 21. yüzyılın ilk yirmi yılında Azerbaycan klasik müzik sanatının parlak bir sayfasını oluşturmaktadır. Bestecinin piyano müziği, hem bestecinin yaratıcılığı hem de performans kültürü bağlamında bu sanatın yeni gelişim aşamasını ve modern eğilimlerini yansıtmaktadır.

Yazar Özgeçmişi

Hankişiyeve İlhami Hankishi kızı, Azarbaycan'da doğmuştur. Mezun olduğu okullar; 1987-1991 yılında Asef Zeynalli adına Müzik Koleji, 1993-1997 yılında Azarbaycan Devlet Medeniyyet ve Güzel Sanatlar Üniversitesi, 2003-2005 yılında Üzeyir Hacıbeyli adına Bakü Müzik Akademisi; Çalıştığı yerler; 1991-1992 yılında Müzik Okulunda öğretmen, 1992 yılından bu güne kadar Azarbaycan Milli Konservatuarının nezdinde Müzik Kolejinde öğretmen, bölüm başkanı. E-mail: ilhama_72@yahoo.com. ORCID: 0000-0003-0942-2552

Kaynaklar

- Abdullayeva, C.A. (2014). *Azarbaycan bestecilerinin kamera-enstrümental yaratıcılığında Muğam*. Doktora tezi, Bakü.
- Safarova, Z.Y. (2020). *Azarbaycan müziğinin tarihi*, 5 cilt. (Ed. Safarova, Z.Y.) Bakü, Bilim.
- Babayeva, M.I. (2016). *Azer Dadashov'un kamera müziğinin üslup özellikleri*. Doktora tezi. Bakü.
- Babayeva, M.I. (2019). *Azer Dadashov'un müzik dünyası*. Bakü, ADPU.
- Bayramov, R.M. (2005). Maestro Niyazi'nin bilinmeyen eserleri. *Bakü Müzik Dünyası Dergisi*, 1(2), 255-257.
- Dadashov, A.I. (2013). Piyano ve keman orkestrası Bakü için Konçerto No. 1: Şur.
- Dadashov, A.I. (2010). Piyano ve keman orkestrası için Konçerto No. 2. Bakü: Şur.
- Dadashov, A.I. (2010). Piyano ve keman orkestrası için Konçerto No. 3. Bakü: Şur.
- Dadashov, A.I. (2009). *Hamd-sena*. Bakü: Şur.
- Dadashov, A.I. (2013). *Piyano ve keman orkestrası için Poema*. Bakü: Aspoligraf.
- Dadashov, A.I. (2021). *Lirik piyesler*. Bakü: Doğu-Batı.
- Dadasheva, N.K. (2012). *Azer Dadashov'un senfonisi*. Bakü: Eğitim.
- Kazimova, Ü.İ. (2011). *Azarbaycan bestecilerinin büyük ölçekli piyano eserlerinin icra özellikleri*. Bakü, doktora tezi.
- Kerimova, R.Y. (2014). Dini temaları bestecinin yaratıcılığına uygulama yolları. *Bakü Müzik Dünyası Dergisi*, 3(60), 181-186.
- Hüseynova, İ.D. (2017). Azer Dadashov'un dini konulu iki vokal eseri. *Bakü: Konservatuar Dergisi*, No. 1(35), s. 73-77.
- Gulamova, N.K. (2006). *Besteci Azer Dadashov'un senfonik eserlerine genel bir bakış*. Bakü: Adiloğlu.
- Seyidov, T.M. (2016). *20. yüzyıl Azarbaycan piyano kültürü: pedagoji, icra ve bestecinin yaratıcılığı*. Bakü: Eğitim.
- Seyidov, T.M. (1992). *Развитие жанров азербайджанской фортепианной музыки (Azarbaycan piyano müziği türlerinin gelişimi)*. Bakü: Şur.

Foto web siteleri

- Web 1. <https://www.last.fm/ru/music/Az%C9%99r+Dada%C5%9Fov>
- Web 2. <https://medeniyyet.az/page/news/36780/Bestekar-Azer-Dadasovun-yubileyi-qeyd-olunub.html>
- Web 3. <https://medeniyyet.az/page/news/60180/.html?lang=az>
- Web 4. <https://medeniyyet.az/page/news/36780/Bestekar-Azer-Dadasovun-yubileyi-qeyd-olunub.html>

Solving the genre problem in Azer Dadashov's piano works

Abstract

The piano creativity of Azerbaijani composers was formed at the beginning of the 20th century and created a rich heritage. Azer Dadashov is one of the composers who played a role in the creation of this heritage represented by colorful genres. By addressing all genres of music, the composer demonstrated creative mastery that reflects the bright pages of modern Azerbaijani music. Piano music occupies a special place in A. Dadashov's creativity is represented by large and small works of various genres for this instrument. Here you can find concerts for piano and orchestra, large-scale concert pieces, small piano miniatures, and series. In each of his works, the composer exhibits a unique attitude to the issues of genre, form, content, features of the musical language, and the use of folk creativity. In A. Dadashov's piano music, the genre problem is solved in different ways. Here, the characteristic aspects of the classical genre are affected by the current styles in modern music and are enriched with new lines originating from folk creativity. Genres such as a concert, poem, miniature, sonatina, prelude, fugue, and postlude take on a new meaning in A. Dadashov's piano works. The predominance of the miniature genre creates a connection with the influence of romantic traditions. In particular, the embodiment of the folk dance genre here is realized with the help of various factors. At the same time, dance and rhythm tandem take the main place and become the main criterion of A. Dadashov's musical language. The dance factor acts as an independent genre, as a programmatic criterion, and as an element of the musical language. While a whole series by the composer is composed of miniatures originating from folk dances, rhythm-intonations specific to various dances are also evident in other plays.

Key words: Azer Dadashov, Azerbaijani piano music, dance, rhythm, series, concert, style, genre.